

Rețeta succesului literar

Mulți scriitori români, printre care se numără Eliade și Vasile Voiculescu au anticipat rețeta succesului în literatură, și anume: fantasticul pus în slujba marilor teme care frământă omenirea: iubirea, viața, moartea.

Problemele umanității se rezolvă (cel puțin la nivel ideologic) alegând următoarele căi:

– Prin religie, care nu reprezintă altceva decât o antologie de mituri legate între ele, în care credința omului joacă un rol important. De fapt se și spune că ea este susceptibilă de materializare, adică mitul devine realitate, numai dacă omul crede în el cu toată puterea ființei lui. Să nu uităm citatele biblice: „Crede și nu cerceta!” sau „Credința ta te-a mântuit”. Tocmai de aceea, analizând cu atenție, constatăm că la un moment dat între religie și practicile păgâne sau ritualurile magice nu mai sunt granițe.

– Prin folclor, vorbim de acele tradiții și obiceiuri care se crede că au puterea de a da viață după moarte sau de a privi

moartea ca o contopire a omului cu universul, iar în acest caz moartea fizică este înlocuită de metamorfoză. Și aici putem distinge două subcategorii: repertoriul teoretic, așa cum apare el în folclorul oral sau tratatele semnate de folcloriști cunoscuți, și folclorul factual, bazat pe respectarea acelor tradiții și obiceiuri la nivelul comunităților.

- prin magie, fie că s-a desprins din folclor, fie că apare ca disciplină independentă 100%;

- prin literatura care valorifică toate acestea și este suficientă o imaginație bogată care să conducă diplomatic cititorul către victorie;

- prin descoperirile științifice. Unele dintre ele: telefonul mobil, internetul ar fi fost asimilate magiei și actelor de vrăjitorie cu câțiva ani în urmă. De pildă, internetul ar putea fi considerat tărâmul celălalt din basme: comanzi ceva de la domiciliu și primești la domiciliu, vezi și vorbești cu oameni de la celălalt capăt al Pământului, scrii documente care pot fi citite, fără să ai la dispoziție un suport material.

Cu ajutorul științei se poate demonstra că fantasticul, atâta timp cât omul crede în fapte ieșite din comun și caută soluții pentru materializarea lor, este o categorie a „realității” care nu se va demoda niciodată.

Și oamenii de știință sunt scriitori de succes, fiindcă întâi descoperirile se proiectează în imaginația lor, celor din jur li se par utopice, dar, prin perseverență, ei le transpun în realitate.

Eliade și Vasile Voiculescu au făcut din fantastic o unealtă prin care literatura lor a devenit veșnică: o adevărată religie, care îi salvează pe cei care cred în ea. Buni cunoscători ai folclorului, religiei, Bibliei și operelor literare care au valo-

rificat aceste filoane ei au dus fantasticul pe punctul culminant al literaturii române.

Sfânta Scriptură abundă de acte magice: vindecări miraculoase, învierea din morți, răpire la cer, foc pogorât din cer sau retragerea apelor. Vasile Voiculescu a anticipat faptul că toate acestea, transpuse în literatură cu ajutorul unui actor fantastic (personajul dotat cu puteri supranaturale) și un discurs narativ convingător, vor face din acele opere literare o Biblie estetică.

Nevoia de fantastic a omului este inepuizabilă, importantă este formula prin care cititorul este servit, în așa fel încât, să ajungă la saturație în sensul pozitiv al sintagmei.

Voiculescu reușește acest lucru, introducând în literatura română povestirea fantastică, având **puncte culminante multiple**.

Teoria punctului culminant multiplu

Nu este vorba de literatura polițistă, în care secretele și suspansul sunt întreținute de-a lungul întregului fir narativ, ci de acele opere literare care se desfășoară după schema:

**Punct culminant ↔ Detensionare ↔ punct
culminat ↔ detensionare ↔ punct
culminant ↔ deznodământ atipic**

Schema se poate verifica în *Șarpele Aliodor* și *Secretul gorunului*. Povestirile realizate după o astfel de schemă se citească fără oprire, iar sfârșitul lor generează inconfort, în sensul că, fiind o provocare, lectorului i se pare prea scurt exercițiul.

După cum există opere literare care încep cu intriga sau nu au deznodământ, există metode variate de distribuire a momentelor subiectului, în funcție de obiectivele și dexteritatea autorului.

Referitor la tehnici narative, personajele supranaturale pot fi teleportate în lumea personajelor obișnuite, ritualurile magice valorificate, prin tehnica modernă a colajului, în banalul cotidian.

Totul este lucrat cu finețea echivalentă imprimeurilor 3 d, astfel că fantasticul capătă nuanță realistă. Cititorul parcă vizionează un film 3 d, iar efectele stilistice își fac datoria, încât simte Crivățul, focul viu, emoțiile descoperirii sicriului mascat de gorunul încă viu.

Vasile Voiculescu este maestrul povestirii și descrierii 3 d. Chiar pe hârtie, operele sale sunt multidimensionale.

În lucrarea sa *Iluziile literaturii române*, Eugen Negrici minimalizează ceea ce aduce Vasile Voiculescu în literatura română, comițând două mari erori evaluative: „Nici proza lui Vasile Voiculescu editată (selectiv) în două volume și cu prefață de V. Streinu, nu s-ar putea spune că se află la înălțimea elogiilor pe care le-a suscitată la momentul apariției în peisajul încă sărac al literaturii române”.¹

La momentul apariției prozei lui Vasile Voiculescu, literatura română nu era sub nicio formă săracă. Dacă avem în vedere operele clasicilor literaturii române – Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici –, la care adăugăm primul roman românesc, *Ciocoii vechi și noi* al lui Nicolae Filimon, consta-

¹ Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, Editura Cartea Românească, București, 1974.

tăm că literatura română, care a luat naștere mai târziu decât literaturile lumii, nu era cu nimic mai prejos decât literaturile marilor civilizații și popoare ale lumii, dar ele nu au avut ca instrument o limbă de circulație internațională care să le impună. Perioada inclusă de Negrici în evaluarea sa este bogată în capodopere și atunci putem să înțelegem că primește eticheta de „săracă” raportată la cantitate, nu la calitate.

În perioada la care criticul face referire au apărut romanele: *Ion*, *Baltagul*, *Enigma Otiliei*, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, *Întunecare*, *Adela* și proza lui Eliade, împreună alcătuind tezaurul literaturii române. Programele de limba și literatura română, ca și autoritatea cititorilor, demonstrează că Negrici s-a înșelat. Și cel mai pertinent răspuns i l-a dat chiar scriitorul prin afirmația: „Arta nu are patrie fiind o patrie ea însăși”. Parafrazând, nu exagerăm când spunem că arta adevărată depășește limitele unei epoci, fiind însăși timpul infinit. Scriitorul trăiește și scrie într-o epocă, dar opera sa are valabilitate perenă.

Probabil că Voiculescu nu a fost pe gustul lui Negrici, dar, în calitate de critic literar, este etic să evaluezi o operă literară raportând-o la ceea ce ea reușește să ofere cititorilor, nu la gusturile personale. George Călinescu rămâne simbolul criticului literar elegant și empatic (empatie creatoare), fiindcă a experimentat și truda de a scrie literatură, nu a emis opinii critice de pe pozițiile de superioritate exclusiviste ale criticului și istoricului literar.

Negrici aduce acuzații nejustificate prozei lui Voiculescu:

1. „Nu probează prezența fanteziei și a inventivității”². Povestirile *Șarpele Aliodor* și *Taina gorunului* sunt etaloane de fantezie și inventivitate.

2. „Sunt de o simplitate crispanță.” Simplitatea nu este crispanță, ci naturală și, în același timp, punctul culminant al eleganței. Este o dovadă de măiestrie artistică să se exprime în puține cuvinte, cât exprimă alții în sute de pagini. Simplitatea caracterizează felul de a povesti al oamenilor de la țară și este nota definitorie a folclorului românesc. În povestirea *Șarpele Aliodor* misterul este cultivat până la sfârșitul acesteia, cel puțin referitor la dispariția șarpelui, în plus acesta este relevat cu ajutorul simbolisticii biblice și populare.

3. „Sunt întâmplări stranii ce țin de miraculosul popular, auzite sau citite undeva, snoave, anecdote, istorioare.”³ Cu toate că lecturând povestirile ni se pare că am auzit anumite fapte, teme sau motive literare prezente, nota personală nu poate fi minimalizată. Am auzit că se îngropau comori la rădăcina unui pom, dar ca un om să se așeze de bună voie în sicriu încă viu, în trunchiul scobit al unui copac, nu!

Faptul că Negrici se dezice de această carte este un lucru bun, dar nu suficient pentru literatura română pe care o predă la nivel academic. Indiferent în ce circumstanțe a scris-o se impune a fi însoțită de scuze adresate supraviețuitorilor lui Voiculescu și urmașilor scriitorilor care au creat opere literare valoroase, în acel „sărac peisaj al literaturii române” așa cum îl cataloghează eronat și pripit Negrici.

² *Ibidem.*

³ *Ibidem.*

Gheorghe Postelnicu contraargumentează minimalizarea valorii voiculesciene în literatura română, fără să polemizeze cu Negrici, dar subliniind:

– Îmbogățirea tezaurului național de înțelepciune prin alegoriile sale.⁴ Dezvoltând ideea, putem să demonstrăm acest aspect cu secvențe narative în spatele cărora stă înțelepciunea transmisă alegoric. De pildă, femeia din povestirea *Șarpele Aliodor* dă vina pe șarpe – venit din exterior și adoptat de familia sa, care, conform credinței populare, i-a intrat în pân-tece prin gură pentru că mâncase lapte, în timp ce tumora, hrănită de viciu, se dezvoltă în organismul ei. Ea a fost cea care a alimentat răul interior prin consumul de alcool.

– Cultivarea originală a valorilor etice perene, cum ar fi: munca, compasiunea, stăruința, sacrificiul. Prin demersul său literar îndreptat către semeni, Vasile Voiculescu realizează beletristic una dintre cele mai sincere declarații de dragoste față de oameni, după cum observa autorul lucrării *Viața și opera lui Vasile Voiculescu*.

La toate acestea se cuvine să adăugăm faptul că scriitorul a materializat gândirea sa religioasă în comportament, de aceea opera sa este credibilă și capătă forță. Se spune că „medicul fără arginți”, în perioada detenției, renunța la mâncarea sa, cedând-o deținuților, considerând că au mai multă nevoie de ea decât el.

Scriitorul adevărat nu face compromisuri ideologice pentru a-și asigura confortul personal și nu abdică de la valorile

⁴ Gheorghe Postelnicu, *Viața și opera lui Vasile Voiculescu*, Editura EuroPress Group, București, 2012.

perene ale umanității, chiar dacă are de ales între asta și viața sa și este printre ultimii practicanți ai generozității în contextul în care: „A mai vorbi de bunătate în vremurile acestea când principiul luptei pentru existență umple, ca un Dumnezeu neînduplecat, tot cerul creațiunii pare o naivitate sau o ironie”.

În poezia *Neagra labă*, Voiculescu denunță ateismul luciferic, nucleul propagandei comuniste, fiindcă doctrina politică se dorea atotsuficientă omului pentru a înlocui și credința în Dumnezeu. Din această creație realizăm că păcatul este periculos din cauza caracterului său contagios:

„Tu verb al slavei, cât sunt de pigmeu,
Ferește-mă să nu mă fac tarabă
Și-n orice poezie, cât de slabă
Să-nchid un tainic strop de Dumnezeu.”⁵

Păcatul negociază cu toți cei care se așază la masa tratativelor tentației, prețul sufletelor lor. În ceea ce privește comunicarea, ierarhizarea realizată de Voiculescu este următoarea:

– pe locul întâi în topul tuturor formelor de comunicare: „verbul slavei” sau comunicarea religioasă prin care divinitatea îi îmbărbătează pe muritori;

– locul secund este ocupat de comunicarea beletristică;

– urmează comunicarea cotidiană dintre oameni;

– pe ultimul loc în top se află „comunicarea în slujba păcatului”, realizată de cei care fac din opera lor o marfă de vânzare la tarabă. În aceste versuri este de fapt definiția metaforică a literaturii aservite comunismului sau „înrolate” politic, dar poate include la fel de bine manipularea.

⁵ <http://www.literaturasidepentie.ro/2008/02/>

Poetul nu proclamă nesupunerea poporului, ci denunță vânzătorii de neam și cointeresarea materială luciferică a acestora către „neagra labă a păcatului”:

„A ridicat păcatul neagra-i labă
O-nmoaie-n scârna aurului greu
Și-o-ntinde scribilor să scrie-n grabă
Ocări asupra lumii Tale, Doamne-al meu.”⁶

Poemul *Doamne* este un psalm de mulțumire, în care omul este conștient că este apogeul creației divine: „o floare.../ Pe cea mai înaltă ramură a lumii” și că, prin credință puternică, este eliberat și se eliberează din „temnița humii”.

Poemul *Crucea – remediul* prezintă drama omului care, încercat de viață, încetează să mai creadă în Dumnezeu, fapt care generează complicații și mai mari, singurul leac al „ulcerului îndoielii” fiind Crucea Mântuitorului și spiritul Său de jertfă. *Nebiruita aramă* definește puterea divină care pune în cel ce crede suflet de copil și în mână praștia iubirii să arunce cu inima lui curată în dușmanii săi. *Nebiruita aramă* este de fapt puterea supraomenească de a ierta, este vorba de iertarea care șterge toate resentimentele.

Povara este arta poetică în care se prezintă condiția creatorului ales special de divinitate să își împartă viața și tot ceea ce are cu alții: „Am pornit atunci să-mi arunc: unora haina,/ Altora pita, sandalele, banii;/ Am colindat lumea, m-am despuiat, mi-am pierdut anii.../ Tot mai copleșitoare mi se făcea povara și taina...”

Dialogul cu Demiurgul continuă, iar poetul primește un alt sfat: dacă a terminat de dăruit, să ia poverile semenilor

⁶ *Ibidem.*

Cuprins

Vasile Voiculescu, între fantastic, întuneric și trăirile inumane ale ocnei.....	5
<i>Rețeta succesului literar</i>	7
Teoria punctului culminant multiplu	9
De la umanizarea îngerilor, la umanizarea șerpilor	16
Simbolismul în proza lui Voiculescu sau proza parabolică.....	28
Bibliografie.....	59
Mircea Eliade, estet al filonului folclorico-religios și fantastic în literatura română.....	61
O metamorfoză fantastică în <i>Secretul doctorului Honigberger</i>	63
Confruntarea fantastică dintre vii și morți, viață și moarte în <i>Domnișoara Christina</i>	82
Fantasticul exotic în <i>Noapți la Serampore</i>	103
Concluzii.....	116
Bibliografie.....	119